

УДК "378-053.67(477.83/.86)189/191"

*ЗИНОВІЯ НАГАЧЕВСЬКА, доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені
Богдана Ступарика, ДВНЗ "Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника", Україна
ORCID ID 0000-0002-7085-1412
dzhus1@ukr.net*

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У ЗМІСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ В АВСТРІЙСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

*ZINOVIA NAHACHEVSKA, Doctor of Pedagogical Sciences,
docent, Professor of Pedagogy and educational management
Department named after Bohdan Stuparyk at Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

HIGHER EDUCATION OF UKRAINIAN YOUTH IN THE CONTENT OF THE ACTIVITIES OF THE REPRESENTATIVES OF EASTERN GALICIA IN THE AUSTRIAN PARLIAMENT LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES

У статті розкрито причини увиразнення питання про вищу освіту української молоді та особливості і способи його актуалізації на регіональному (Східна Галичина) і державному (австрійському) рівнях у кінці ХІХ – на початку ХХ століть. Проаналізовано погляди українських педагогів, культурно-освітніх і громадсько-політичних діячів, обраних у 1880–1900 рр. до австрійської Державної ради, на шляхи розв'язання проблеми високошкольніх студій у Східній Галичині. Акцентовано на змісті, методах і формах діяльності українських парламентарів і визначних репрезентантів національного громадсько-культурного поступу краю в царині відстоювання ідеї рідномовного університету.

Ключові слова: Східна Галичина, Державна рада, парламент, палата послів, послі-українці, вища освіта, Львівський університет, студенти, сецесія, зміст, методи, форми освітньої діяльності.

Summary. The article reveals the reasons for clarifying the issue of higher education of Ukrainian youth, peculiarities and ways of its realisation at the regional (Eastern Galicia) and state (Austrian) levels in the late 19th – early 20th centuries. The views of Ukrainian teachers, cultural, educational, public and

political figures elected to the Austrian State Council in 1880–1900 on the ways of solving the problem of higher education in Eastern Galicia are analysed. The author focuses on the content, methods and forms of activities of Ukrainian parliamentarians and prominent representatives of the national socio-cultural progress of the region in the field of defending the idea of a native university.

Key words: Eastern Galicia, State Council, parliament, chamber of ambassadors, Ukrainian ambassadors, higher education, Lviv University, students, secession, content, methods, forms of educational activity.

Мета: на основі аналізу матеріалів досліджуваного періоду, публікацій у періодичних виданнях Східної Галичини та сучасних наукових праць узагальнити відомості про причини, зміст, методи і форми діяльності у сфері вищої освіти української молоді представників Східної Галичини в австрійській Державній раді наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасні державо- і націотворчі процеси в Україні, утвердження українського парламентаризму засвідчують про винятково важливу роль її вищого законодавчого органу у визначенні концептуальних засад і прин-

ципів політики в галузі освіти, спрямованої на задоволення інтелектуальних запитів суспільства, становлення людини як особистості та його найвищої цінності, уможливлення сталого розвитку і європейського вибору нашої держави. У сфері вищої освіти праця парламентарів націлена на забезпечення правових, організаційних, фінансових основ її функціонування з метою "...здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань" (*Про освіту. Закон України, 2018, с. 19*), з урахуванням соціально-економічних і культурних потреб українського народу, позитивних надбань світової вищої освіти і національного досвіду її розбудови.

Утім, вирішення проблем у галузі освіти загалом і вищої зокрема стикаються подекуди з нерозумінням їхньої сутності, іноді – з несприйняттям частиною соціуму потреби та значущості їхнього розв'язання, об'єктивними чинниками, матеріальними труднощами тощо.

У зазначеній парадигмі заслугоує на увагу багаторічна діяльність з відстоювання національних освітніх інтересів парламентарів-українців, представників Східної Галичини у вищому законодавчому органі австрійської держави, найвиразніше заявлена на-

прикінці XIX – на початку XX століть.

Аналіз досліджень і публікацій.

Перші спроби оцінки праці репрезентантів краю у віденському парламенті започатковані ще за їхнього життя у вигляді публікацій на сторінках галицьких періодичних видань ("Діло", "Молода Україна", "Правда", "Руслан" та ін.); її особливості й результати відображені в окремих нарисах, статтях і спогадах аналізованої доби. У XX ст. змагання східногалицької громадськості за рідномовну вищу освіту стали предметом наукових студій представників західної української діаспори (Л. Винара, В. Мудрого, М. Семчишина, С. Сірополка, І. Сохоцького). На власне національному ґрунті дослідження цієї тематики активно розгорнулися після проголошення незалежності України. При цьому найглибше проаналізованою (окремо чи в контексті інших проблем) є педагогічна і громадсько-просвітницька діяльність О. Барвінського (М. Барна, Г. Білавич, Д. Герцюк, Б. Гречин, В. Качкан, О. Кравець, С. Павлишин, І. Чорновол). Культурно-освітній і громадсько-політичний контент польської діяльності І. Горбачевського відтворює науковий доробок О. Совгар, К. Левицького – І. Андрухів, Ю. Романчука – дослідження Т. Лахманюк та інших.

Суголосими з темою статті є положення праць дослідників історії українського шкільництва та вищої освіти краю (передовсім Львівського університету) В. Благого, Ю. Винничука, В. Качмара, І. Курляк, О. Сухого, В. Стинської, Б. Ступарика, М. Чепіль. Важливим джерелом для пошуку фактологічного матеріалу з теми статті слугують перший-шостий томи бібліографічних матеріалів часопису "Діло", упорядковані К. Курилишиним.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спроби запровадження парламентаризму в Австрійській імперії сягають революційних подій 1848 р., однак його остаточне утвердження припадає на 1867 р. Австрійський парламент (Державна рада – Reichsrat) сформувався як двопалатний. Вища палата, т. зв. палата панів, складалася зі "спадкових" членів, статус яких пов'язувався з високими посадами чи особливими заслугами й уконституювався цісарем. Так, по-

стійним членом палати панів у Державній раді був галицький греко-католицький митрополит, у різний час – визначні громадсько-культурні діячі краю О. Барвінський та І. Горбачевський.

Нижча палата, або палата послів (звідси – "посли-українці"), спочатку формувалася з представників крайових сеймів, з 1873 р. обиралася за системою курій, а з 1907 р. – на підставі загальних, рівних, безпосередніх і таємних виборів (без права голосу жінок), що дало змогу збільшити українську репрезентацію у її складі. Якщо за результатами виборів до Державної ради 1879, 1885, 1891, 1897 і 1900 рр. від "руських" округів Галичини обиралися від трьох до восьми українців, то в 1907 р. – 27, у 1911 р. – 26 (на 516 послів загалом) (*Енциклопедія українознавства; Діло, 1907, с. 214*). Прикметно, що частина з них були також членами галицького сейму.

Попри загалом незначне представництво, упродовж усього періоду функціонування австрійського парламенту в межах Австро-Угорської імперії українці Східної Галичини в його складі були виразниками інтересів багатомільйонного українського етносу на загальнодержавному рівні. Проте перші з них, здебільшого українське духовенство, зосереджувалися переважно на обороні саме його потреб і запитів. Водночас посол до галицького сейму Ю. Лаврівський уже в 1869 р. домагався запровадження викладання українською мовою майже всіх навчальних предметів у Львівському університеті. Однак загалом у 1860-х – на початку 1870-х рр. послі-українці висловлювали подібні бажання "якось нерішучо", їхні заходи в цьому напрямі були "слабосильні", а навіть не зовсім доцільні (*Діло, 1912, с. 1*).

Під впливом національного культурно-освітнього поступу останньої третини XIX ст. у полі зору українських парламентарів опиняються проблеми рідномовної початкової та середньої освіти. У 1880 рр. їх порушували члени палати послів Василь Ковальський (виступи на її засіданні 1887 р.) і батько галицької письменниці й "піонерки" українського жіночого руху Н. Кобринської – Іван Озеркевич (телеграми, заяви, промови 1881, 1883, 1889 рр.).

Усвідомлюючи, що українські високі студії неможливі без розширення мережі рідномовних закладів освіти нижчого рівня, репрезентанти Східної Галичини у виборних державних інституціях кінця XIX ст. акцентували на національному, політичному й загально-суспільному значенні навчання дітей і молоді "материнською" мовою. Ці наративи яскраво простежуються у змісті діяльності видатного педагога, багаторічного члена Ради шкільної крайової (далі – РШК) як найвищого органу управління шкільними справами у Галичині, члена австрійського парламенту (1891–1907) і галицького сейму (1894–1904), першого очільника Секретаріату освіти в уряді Західно-Української Народної Республіки Олександра Барвінського (1847–1926). На підставі аналізу незадовільного стану української шкільної освіти на засіданні палати послів у 1891 р., тобто вже на початку своєї парламентської діяльності, він наголосив, що навчання рідною мовою – це не лише чинник національного виховання та "скріплення" національної свідомості, а й джерело зміцнення держави загалом: "свідомий Русин буде й самосвідомим Австрійцем" (*Гречин, 2001, с. 84*).

У десятках промов і виступів у Державній раді й галицькому сеймі О. Барвінський ініціював питання про обов'язкове вивчення польської та української мов, офіційно визначених "крайовими", у середніх школах усієї Галичини, збільшення числа українських учителів, опанування української мови державними урядовцями краю. Заслугою О. Барвінського як парламентаря є його невтомне домагання й усталення державних гімназій з українською мовою викладання у Перемишлі ("внесення" у палату послів 4 січня 1893 р. і промова 23 квітня 1894 р., виступи в галицькому сеймі 1895 р.); у Тернополі й у Станиславові (виступи на засіданнях галицького сейму 30 грудня 1897 року і 18 червня 1901 року); обґрунтування потреби заснування у Східній Галичині українських учительських семінарій (участь у парламентських дебатах 13 листопада 1891 року) та інші.

Проблеми українського шкільництва кінця XIX ст. широко представлені у промовах і виступах посла до сейму Галичини (1889–1900 і 1907–1914) й Дер-

жавної ради у Відні (1897–1900; 1907–1918), члена Української Національної Ради в добу ЗУНР Теофіла Окуневського (1858–1937). Так, результати 30-річної діяльності вищого органу управління шкільництвом у краї для австрійського населення Східної Галичини він проаналізував на засіданні сейму 4 березня 1899 року. Опираючись на дані офіційної статистики, Т. Окуневський зауважив, що в 1868 р., коли РШК перейняла управу над школами в Галичині з рук польської та "руської" консисторій, тут функціонували 1055 польських, 1 293 українських і 67 утраквістичних шкіл. Проте вже через три роки кількість українських початкових шкіл зменшилася вдвічі, а утраквістичних – зросла удесятеро (*Як дбає ц. к. Рада шкільна краєва о руску народну школу?*, 1899, с. 28). Того ж року в розпорядженні польського населення Галичини було 30 гімназій, українського – лише дві.

Закономірним за підсумками викладеного є висновок Т. Окуневського про діяльність Ради шкільної крайової: замість піднімати, вона гасила світло науки перед українською дитиною й українською жінкою, а тому в 1900 р. він уніс подання до Державної ради про утворення української секції в ополученій РШК, щоб самим завідувати "... своєю наукою й своєю культурою" (*Як дбає ц. к. Рада шкільна краєва о руску народну школу?*, 1899, с. 51).

Доступ української молоді до вищої освіти внеможлививоювався не лише незадовільним станом рідномовного шкільництва у краї, а й обмеженими можливостями її здобуття. Наприкінці XIX ст. у польськомовних "високих" школах Східної Галичини (політехнічній, лісовій, торговельній, ветеринарній у Львові, рільничій академії в Дублянах) студенти-українці становили від 0,5 до 8 відсотків від їхньої загальної кількості. Для прикладу: у 1897/1898 н. р. на 450 студентів Львівської політехніки був тільки 21 українець (Курилишин, 2015–2020; Гречин, 2001, с. 36). Єдиною українською вищою інституцією став Музичний інститут ім. Лисенка, відкритий у 1903 р. "Союзом співацьких і музичних товариств" у Львові під керівництвом А. Вахнянина.

Університетську освіту галицька молодь могла отримати в закладах ос-

віти цього типу позаукраїнських теренів Австро-Угорщини: у Відні, де ще в 1868 р. виникло одне з найстаріших українських студентських товариств "Січ", у Граці, Інсбруці, Кракові, Празі, а на власне етнічному ґрунті – у Львівському й Чернівецькому університетах. При цьому в 1880 р. українці залишилися єдиним народом в імперії Габсбургів, який не мав національного університету. Це порушувало його конституційні права, проголошені основним австрійським законом 1867 р. щодо можливості здобувати освіту рідною мовою.

Зосередження уваги на питанні про рідномовні студії саме у Львівському університеті в останній чверті XIX ст. обумовлювалося тим, що царське розпорядження 1871 р., яке скасувало всі обмеження стосовно викладання в ньому українською чи польською мовами, виявилось підґрунтям для багаторічного польсько-українського протистояння у його стінах. Як писав С. Сірополко, той "... акт покінчив з німецьким університетом у Львові та робив його утраквістичним, а не українським" (Сірополко, 2001, с. 561). Крім того, українське студентське представництво в цьому університеті було найвищим: у літньому семестрі 1896/1897 н. р. тут навчалися 1513 осіб, із них 431 студент-українець, тоді як на 320 студентів Чернівецького університету в 1899 р. – лише 20 (Грушевський, 1910, с. 33). У 1912/1913 н. р. кількість студентів у Львівському університеті досягла 1287 осіб, у Чернівецькому – 187 (*Енциклопедія українознавства*).

Вимоги галицької української громадськості у сфері вищої освіти початково стосувалися заснування у Львівському університеті нових українських кафедр, передовсім кафедри української історії (кафедра української мови і літератури тут постала в 1849 р.), забезпечення використання в ньому української мови та відновлення його медичного факультету, закрито-го 1874 року.

Зокрема, потребу відкриття кафедри української історії актуалізували учасники першого віча студентів з Галичини та Буковини в м. Коломиї у вересні 1880 року. Підготовлене й підписане 76 його учасниками офіційне подання з цього питання на адресу сена-

ту (ректорату) Львівського університету було відхилене попри те, що в цей час тут навчалися близько 30 відсотків українців. На другому вічі "академіків-русинів", яке відбулося теж у Коломиї в серпні 1884 року за участі представників українського студентства Віденського, Краківського, Львівського й Чернівецького університетів, ішлося про запровадження української мови викладання в усіх гімназіях Східної Галичини та на всіх факультетах Львівського університету і, як і на першому зібранні студентів, про відновлення в його структурі медичного факультету (Курилишин, 2015–2020, с. 41).

Віче у Львові 19 жовтня 1899 року, яке зібрало понад 440 студентів вищих шкіл і 57 "матуристів", у прийнятому меморіалі аргументувало вимогу до австрійського міністерства релігійних віросповідань і освіти про заснування у Львові українського університету. 7 листопада того ж року збори академічної молоді під головуванням М. Грушевського ухвалили рішення про заснування українського народного університету (Курилишин, 2015–2020, с. 35).

Проте остаточно трансформація означених "жадань" молоді в боротьбу за український університет відбулася завдяки активному включенню в цей процес визначних громадсько-політичних і культурно-освітніх діячів краю, обраних до Державної ради в останньому десятилітті XX ст. та, особливо, у 1907 і 1911 роках. Серед парламентарів, які на межі XIX–XX ст. послідовно й невтомно відстоювали в парламенті права українців на національні університетські студії, були згадуваний О. Барвінський і Д. Танячкевич.

Так, О. Барвінський від імені "руського" клубу домагався "активованя" українських правничих кафедр у Львівському університеті, укомплектування їх викладачами-українцями, призначення професорів-українців на відновлений у його складі медичний факультет; організації практичних курсів української мови для кандидатів на університетські "урядовці" та заснування кафедри української історії (Гречин, 2001, с. 159, 161, 165). З початку 1900-х рр. він долучився до обговорення питання про відкриття в Східній Галичині українського університету, що підтверджує його промова

у Державній раді 21 жовтня 1902 року. (*Промова пос. Ол. Барвінського...*, 1902) та низка публікацій пізнішого періоду в галицькій українській пресі (як статті в газеті "Руслан" за 1910 р.).

Однак поворотним пунктом у боротьбі за український університет вважається інтерпеляція до міністра релігійних віросповідань і освіти, заявлена на засіданні палати послів 20 грудня 1898 р. "батьком галицького народоства", організатором й опікуном перших у Східній Галичині таємних громад української академічної молоді, у 1896–1900 рр. – послом до австрійського парламенту Данилом Танячевичем (1842–1906).

На основі аналізу сутності урядової політики у сфері вищої освіти, її наслідків для галицького українського суспільства й історії становлення та поступового ополчення Львівського університету Д. Танячевич мотивував необхідність заснування рідномовного закладу вищої освіти цього типу низкою чинників: по-перше, необхідністю підготовки "своїх" висококваліфікованих священників, правників, лікарів, учителів, "урядників"; по-друге, переконаністю в тому, що такий університет стане "підпорою" самобутньої культури українців не лише в межах конституційної австро-угорської держави, а й багатомільйонної української спільноти в царській Росії, позбавленої національних високих студій, що сприятиме зростанню іміджу імперії Габсбургів на міжнародному рівні; по-третє, наявністю достатньої кількості професорів-українців "для обсади" окремого університету (*О рускій університет у Львові, 1898; 281, с. 1*).

На важливість положень інтерпеляції Д. Танячевича вказує їхня підтримка не тільки парламентарями-українцями (як Т. Окуневський), а й представниками інших народностей у Державній раді, а також факт наведення її тексту майже в повному обсязі в науковій розвідці М. Грушевського "Справа українсько-руського університету у Львові" (*Грушевський, 1910*).

З початку ХХ ст. діяльність представників української громадськості Східної Галичини в Державній раді щодо рідномовних студій української молоді набирає явно вираженого політичного забарвлення, а справа українського університету виходить за

межі потреб галичан. Її активізацію зумовила сецесія більше 400 студентів-українців Львівського університету (кінець 1901 – середина 1902 рр.), спричинена реакцією його сенату на їхні домагання забезпечити рівноправність української мови в університетському "урядуванні". Попри неоднозначність оцінки "виходу" українських студентів за його межі (до Віденського, Краківського, Празького університетів), сецесія сприяла формуванню в українському та позаукраїнському просторі позитивної "опінії" щодо заснування у краї окремого національного університету.

Найяскравіше тенденція до політизації питання про рідномовну університетську освіту простежується у численних внесеннях, виступах, заявах, інтерпеляціях, промовах, окремих публікаціях випускника Львівського університету, гімназійного вчителя, багаторічного політичного провідника галицьких українців Юліана Романчука (1842–1938). Упродовж 1891–1897 і 1901–1918 рр. він був членом австрійського парламенту, а в 1910 р. першим серед послів-українців став його віцепрезидентом. Позицію Ю. Романчука з цього питання репрезентує "нагле" внесення до австрійського уряду від 19 листопада 1901 року, підтримане 15 послами – "товаришами" (українцями й представниками інших етносів у Державній раді), де він домагався: 1) якнайшвидшої підготовки та подання на розгляд палати послів проекту закону про заснування українського університету; 2) до часу його впровадження у життя – утворення у Львівському університеті паралельних українських кафедр для "всіх фахів", фінансованих аналогічно до польських (*Діло, 1901, с. 1*).

Інтерпеляції до міністра релігійних віросповідань і освіти, унесені Ю. Романчуком наприкінці того ж року від імені парламентарів-українців Східної Галичини та Буковини (О. Барвінський, М. Василько, О. Гладшовський, М. Король, А. Кос, Є. Пігуляк, В. Яворський) та підтримані послами з-поза українських теренів, стосувалися захисту національних прав студентів і професорів Львівського університету, предовсім стосовно рівноправності в ньому української мови та сецесії студентів-українців.

Справжній "руський вибух" в австрійському парламенті викликала реакція офіційної влади на акції студентської молоді (віча, з'їзди, демонстрації) 1905–1909 рр., спрямовані на остаточне "полагодження" української університетської справи, убивство під час польсько-українського протистояння у стінах Львівського університету 1 липня 1910 року студента-українця Адама Коцка та судовий процес над звинуваченими у спротиві українськими студентами (т. зв. "Процес 101"). Лише на сторінках львівського "Діла" у цей період з'явилися понад 200 "звісток", "новинок", аналітичних матеріалів, передруків з неукраїнських періодичних видань з приводу зазначених подій, а також десятки заяв, інтерпеляцій, виступів і промов українських парламентарів, публікацій визначних громадсько-політичних і культурно-освітніх діячів, письменників, педагогів, представників духовенства (серед них – І. Франка, А. Шептицького, В. Шухевича та ін.).

Обширні відомості про смерть А. Коцка вмістили зарубіжні періодичні видання, зокрема, провідна газета українців у Канаді "Український голос", а молодіжне товариство "Запорізька січ" у Вінніпезі розгорнуло роботу над заснуванням у місті української бурси його імені (*Войценко, 1961, с. 10, 12, 116*).

Покажемо у контексті еволюції поглядів послів-українців на проблеми української вищої освіти є внесення професорів Львівського університету, з 1907 р. – членів палати послів австрійської Державної ради – одного з найвидатніших правників Східної Галичини Станіслава Дністрянського (1870–1935) і визначного мовознавця й історика літератури Олександра Колесси (1867–1945). Намічена в ньому чітка, почасти категорично вимоглива програма вирішення цієї проблеми передбачала: заснування у Львові самостійного українського університету, початково у складі теологічного, правничого та філософського факультетів, у якому "урядова, викладава і іспитова" мова – тільки українська; допущення до "діловодства" в університеті лише тих осіб, які знають українську мову; формування з числа професорів і доцентів-українців, викладачів чинного

Львівського університету, окремої колегії, покликаної автономно вирішувати проблеми українських вищих студій; запрошення на неукомлектовані українські кафедри викладачів-українців з інших університетів; залучення до роботи в державних екзаменаційних комісіях "іспитових комісарів", котрі належать до "учительського збору" українського університету (*Діло*, 1907, 147, с. 2).

Долучене до цього внесення "умотивання" щодо реалізації зазначеної програми, укладене на основі статті С. Дністрянського у віденському часописі "Ukrainische Rundschau" (1907. Ч. 2/3) та в її перекладі у тогорічній газеті "Діло" під назвою "Самостійний український університет у Львові" (числа 67–69), виявилися важливим підґрунтям для привернення уваги урядових чинників і австрійського парламенту до проблем вищої освіти галицької молоді.

В останньому перед Першою світовою війною п'ятиріччі польсько-українське протистояння у сфері вищої освіти і пошук шляхів його подолання стають предметом пильної уваги найвизначнішого політичного діяча Східної Галичини першої третини ХХ ст., майбутнього голови уряду ЗУНР Костя Левицького (1859–1941). Як посол до галицького сейму й австрійської Державної ради (за результатами виборів 1907 і 1911 рр.), очільник Українського парламентарного союзу та відомий у краї адвокат, він обстоював економічні, соціально-політичні й культурно-освітні інтереси українців, акцентував на проблемах функціонування української мови в тодішньому судочинстві. Водночас численні виступи, інтерпеляції, промови К. Левицького стосувалися "кривавих подій" у Львівському університеті 1910 р., захисту студентів-українців у польських судах, протидії їхнім утискам у цьому закладі вищої освіти лише за те, що "... вони є української національності" (*Діло*, 1913, 12, с. 2).

Помітною подією в історії української вищої освіти і виявом непохитності позиції національної інтелігентної верстви, передусім "заступництва" українців у вищому законодавчому органі Австрії, стала нарада, організована 29 травня 1912 року в залі Народного дому у Львові Українським парламентарним союзом під управою К. Левицького. У

ній взяли участь провідні громадсько-політичні й культурно-освітні діячі Галичини та Буковини, послали до австрійського парламенту і галицького сейму О. Барвінський, М. Василько, І. Горбачевський, Є. Олесницький, С. Смаль-Стоцький, К. Студинський, С. Томашівський, Т. Цегельський та інші. Політичним "кличем" наради К. Левицький у вступній промові визначив тезу "Український університет у Львові", а способом його реалізації – об'єднання усіх прогресивних сил українського суспільства "до корисного поалагодження" питання про самостійний український університет як один із найважливіших постулатів "австрійських" українців (*Діло*, 1912; 118, с. 1).

У промові на нараді визначного громадсько-політичного діяча Східної Галичини, професора чеського університету в Празі (у 1902–1903 рр. – його ректора), члена палати панів в австрійській Державній раді Івана Горбачевського (1854–1942) ішлося про головні події першого десятиліття ХХ ст. на полі "нечуваної" національної боротьби за український університет; традиційно обґрунтовувалося право українців на рідномовний заклад вищої освіти історією Львівського університету, що первісно створювався офіційним Віднем для "русинів", оскільки освітні потреби поляків задовільняв Краківський університет; простежувалися зміни "в некористь" українців, започатковані польським представництвом у галицькому сеймі наприкінці 1860-х – на початку 1870-х рр., які поступово переросли у відкритий наступ сенату університету на інтереси українців в організації та змісті навчання і виховання студентів, в управлінні всіма ділянками університетського життя.

Резолюції, прийняті учасниками наради, підтвердили одностайність представників "українських стороництв" Галичини й Буковини у питаннях щодо заснування в найближчій перспективі рідномовного закладу вищої освіти у Львові шляхом поділу чинного університету імені цесаря Франца на два самостійні – український і польський; рішучого протесту проти будь-яких посягань поляків на права української молоді на вищу освіту у Львівському університеті; осуду спроб польського "кола" у Відні про-

тидіяти намірам українців заснувати національний університет як змагання, негідних культурного народу; протесту проти прилюдних заяв польської репрезентації міста Львова стосовно його виключно "польського характеру" та невизнання столицю "галицької України" тощо (*Діло*, 1912; 119, с. 1–2).

"Величавою" проуніверситетською маніфестацією українців Львова стало липневе 1912 р. віче, у доповіді на якому К. Левицький наголосив, що боротьба за український заклад вищої освіти – це боротьба за культуру, поступ і визволення народу з-під чужої "кормиги" (*Діло*, 1912, с. 2).

Результатом об'єднаних зусиль національно свідомої частини західноукраїнського суспільства у справі заснування окремого українського університету виявилися проєкти цісарських листів 1910–1912 рр., з положеннями яких послали-українці не погоджувалися через віддаленість терміну його відкриття (10 років), невизначеність місця розташування, неконкретність шляхів і способів вирішення інших питань, пов'язаних з його функціонуванням. Єдино "міродатними" для реалізації цих проблем Український парламентарний союз на чолі з К. Левицьким визнав "точки" п'ятого з черги проєкту цісарського листа від 27 грудня 1912 року. Згідно з цим документом окремий український університет у м. Львові планувалося відкрити не пізніше 1916 р. "шляхом державного закону", унесення на розгляд Державної ради упродовж 1914 року. До часу його відкриття в існуючому Львівському університеті мав забезпечуватися status quo щодо національних прав "обох народів краю", тобто українців і поляків (*Діло*, 1912, с. 1).

Позитивну роль у подоланні "вшехпольської демагогії" з приводу положень нового університетського проєкту відіграла позиція українців – докторів права, філософії та медицини, які досягнули свої наукові ступені у Львівському університеті, оприлюднена в січні 1913 р. на сторінках газети "Діло". У заяві 70 його викладачів і випускників зазначалося, що український народ не зречеться своїх прав у чинному університеті "... аж до тої хвили, доки не стане тут у Львові самостійний український університет" (*Діло*, 1913, с. 9).

Перша світова війна не дала змоги втілити у життя багаторічну мрію українців про окремих рідномовний заклад вищої освіти в межах Австро-Угорської імперії. Проте змагання за її реалізацію виявилися важливим чинником консолідації різних верств українського суспільства, віддзеркаленням еволюції поглядів його визначних репрезентантів на роль університетської освіти в культурно-освітньому поступі українського народу на шляху до досягнення найвищого національного ідеалу – власної державності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати наукового пошуку підтверджують, що актуалізація і пошук шляхів розв'язання проблем вищої освіти української молоді виявилися пріоритетними напрямками діяльності представників Східної Галичини в австрійському парламенті. Детерміновані соціально-економічними, політичними і культурно-освітніми чинниками, вони в кінці XIX – на початку XX ст. набули найбільш виразного окреслення у змісті, методах і формах роботи з відстоювання ідеї українського університету в краї парламентарів О. Барвінського, С. Дністрянського, О. Колесси, К. Левицького, Ю. Романчука, Д. Танячкєвича та інших.

Перспективним розглядаємо аналіз освітньої діяльності українських парламентарів у вищих органах законодавчої влади Польщі у міжвоєнний період та їхню участь у розбудові українських високошкільних студій за межами України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Внесенє пп. д-ра Дністрянського, д-ра Колесси і тов. в справі заложеня самостійного українського (руського) університету у Львові. (1907). *Діло*, 145, 2.

Войценко, О. (1961). Літопис українського життя в Канаді. Т. 1: Піонерська доба: 1874–1918. Вінніпег: Накладом і друком видавничої спілки Тризуб, 296 с.

Гречин, Б. (2001). Громадсько-просвітницька та педагогічна діяльність Олександра Барвінського. Івано-Франківськ: Плай, 232 с.

Грушевський, М. (1910). Справа українсько-руського університету. Львів. Взято з <https://archive.lnu.edu.ua>

Енциклопедія українознавства.

Словн. част./гол. ред. В. Кубійович. Т. 4. Львів: Молоде Життя, 1993. 400 с. Т. 8. Львів: Молоде Життя. Б. р. С. 2805–3200.

Про освіту. *Закон України*. (2018). Київ: Алерта. 120 с.

За рідною висшою школою. (1912). *Діло*, 118, 1–3; 119, 1–4.

За український університет. (1912). *Діло*, 146, 2–3.

Заява докторів Львівського університету. (1913). *Діло*, 15, 9–10.

Курилович, М. (2015–2020). Часопис "Діло". Матеріали до бібліографістики. Дрогобич: Коло, Т. 1, 660 с.; Т. 3, 712 с.

Левицький, К. Результат. (1912). *Діло*, 293, 1.

Львівський університет і Українці. Інтерпеляція послів д-ра Костя Левицького, д-ра Окуневського, д-ра Петрушевича і тов. до Й. Є. міністра віросповідань і просвіти про відносини на львівським університеті ім. цісаря Франца. (1913). *Діло*, 22, 1–2.

Нагле внесенє п. Романчука и тов. о основанє руского університету. (1901). *Діло*, 252, 1–2.

Новий проєкт цісарського письма в справі заложеня українського університету. (1912). *Діло*, 175, 1.

О рускій університет у Львові. (1898). Інтерпеляція посла о. Данила Танячкєвича до міністра просвіти внесена на засіданю палаты послов дня 20 с. м.). *Діло*, 279, 1; 280, 1; 280, 1–2; 281, 1.

Промова пос. Ол. Барвінського в радї державній в розправі над наглим внесенєм о заснованє руского університету дня 21 жовтня 1902. Львів: Накладом Редакції "Руслана". 14 с.

Сірополко, С. (2001). Історія освіти в Україні. 2-ге вид. Львів: Афіша. 664 с.

Як дбає ц. к. Рада школьна краєва о руску народну школу? (1899). *Промова посла Т. Окуневського виголошена в Соїмі дня 4 марта 1899*. Львов: Накладом О. А. Маркова. 50 с.

REFERENCES

Vnesenje pp. d-ra Dnistrianskogo, d-ra Kolessy i tov. v spravi zalozhenja samostijnogho ukrajinsjkogho (rusjkogho) universytetu u Ljvovi. (1907). *Dilo*, 145, 2.

Vojcenko, O. (1961). *Litopys ukrajinsjkogho zhyttja v Kanadi*. T. 1: Pionersjka doba: 1874–1918. Vinnipegh: Nakladom i drukom vydavnychoji spilky

Tryzub, 296 s.

Ghrechyn, B. (2001). *Ghromadsjko-prosvitnycjka ta pedagoghichna dijajlnistj Oleksandra Barvinsjkogho*. Ivano-Frankivsk: Plaj, 232 s.

Ghrushevsjkij, M. (1910). *Sprava ukrajinsjko-rusjkogho universytetu*. Ljviv. <https://archive.lnu.edu.ua>

Encyklopedija ukrajinoznavstva. Slovn. chast./ghol. red. V. Kubijovych. T. 4. Ljviv: Molode Zhyttja, 1993. 400 s. T. 8. Ljviv: Molode Zhyttja. B. r. S. 2805–3200.

Pro osvitu. *Zakon Ukrainy*. (2018). Kyjiv: Alerta. 120 s.

Za ridnoju vysshoju shkoloju. (1912). *Dilo*, 118, 1–3; 119, 1–4.

Za ukrajinsjkij universytet. (1912). *Dilo*, 146, 2–3.

Zajava doktoriv Ljvinsjkogho universytetu. (1913). *Dilo*, 15, 9–10.

Kurylyshyn, M. (2015–2020). *Chasopys "Dilo"*. Materialy do biblioghrafistyky. Droghobych: Kolo, T. 1, 660 s.; T. 3, 712 s.

Levcykij, K. Rezuljtat. (1912). *Dilo*, 293, 1.

Ljvinsjkij universytet i Ukrajinci. Interpeljacyja posliv d-ra Kostja Levycjkogho, d-ra Okunevsjkogho, d-ra Petrushevycha i tov. do J. Je. ministra virosповidanj i prosjvity pro vidnosyny na Ljvinsjkim universyteti im. cisarja Franca. (1913). *Dilo*, 22, 1–2.

Naghle vnesenje p. Romanchuka y tov. o osnovanje ruskogho universytetu. (1901). *Dilo*, 252, 1–2.

Novyj projekt cisarsjkogho pysjma v spravi zalozhenja ukrajinsjkogho universytetu. (1912). *Dilo*, 175, 1.

O ruskij universytet u Ljvovi. (1898). Ynterpeljacija posla o. Danyla Tanjachkevycha do ministra prosvity vnesena na zasidanju palaty poslov dnja 20 s. m.). *Dilo*, 279, 1; 280, 1; 280, 1–2; 281, 1.

Promova pos. Ol. Barvinsjkogho v radi derzhavnij v rozpravі nad naghlym vnesenjem o zasnovanje ruskogho universytetu dnja 21 zhovtjnja 1902. Ljviv: Nakladom Redakciji "Ruslana". 14 s.

Siropolko, S. (2001). *Istorija osvity v Ukraini*. 2-ghe vyd. Ljviv: Afisha. 664 s.

Jak dbye c. k. Rada shkoljna krajeva orusku narodnu shkolu? (1899). *Promova posla T. Okunevsjkogho vygholoshena v Sojmi dnja 4 marta 1899*. Ljvov: Nakladom O. A. Markova. 50 s.

Стаття надійшла 19.04.2021 р.